

<https://doi.org/10.18485/analiff.2024.36.2.13>
821.512.161.09-34 Топрак М.

Utjecaj migracija na glavne likove u kratkoj priči „Hayal Kahvesi” turske autorice Menekşe Toprak – psihoanalitički pristup

Melinda M. Botalić*

Univerzitet u Tuzli, Filozofski fakultet, Odsjek za turski jezik i književnost
 <https://orcid.org/0000-0001-5622-1134>

Amina N. Isić

Univerzitet u Tuzli, Filozofski fakultet, Odsjek za turski jezik i književnost
 <https://orcid.org/0009-0005-8576-3422>

Key words:

psihoanaliza,
identitet,
drugi,
migracije,
Menekşe Toprak

Апстракт

Rad se bavi pitanjem utjecaja migracija na psihičko stanje likova u priči „Hayal Kahvesi”. Instumentarijem psihonalize fokusirat ćemo se na snove koji su, prema Freudu, kraljevski put u nespvesno, a u ovoj priči snovi su, zajedno s obilato korištenom simbolikom, bez sumnje, u vezi s migracijama. Nesvjesno, koje prema Lacanu predstavlja neizmijerno veliku i zamršenu mrežu koja obuhvata ljude te se u njih utkiva, predstavlja sliku jezika, što ćemo u ovom radu prikazati kroz sliku djece koja se koriste izmišljenim jezikom kako bi isključili svijest i pobjegli od traume. Pitanje *drugog*, u ovom slučaju djece i roditelja koji su migrirali iz matičnih zemalja na malo njemačko osrto, otvara nam mogućnost uvida u probleme s kojima se oni susreću, što ćemo nastojati potkrijepiti relevantnim psihoanalitičkim teorijama. Usljed odsustva integracije u društvenu zajednicu, dezorijentirani pojedinac sklon je devijantnom ponašanju, a to se oslikava i na primjerima junaka ove kratke priče. Suočavanje s pitanjem ličnog i kolektivnog identiteta likova kao posljedica migracija jedna je od temeljnih okosnica ovog rada. (primљeno: 4. новембра 2024; прихваћено: 2. децембра 2024)

<https://analifil.bg.ac.rs>

1. Uvod

Utjecaj migracija na psihičko stanje likova, prije svega djece u priči „Hayal Kahvesi”¹, te disocijacija i fantazmatsko kao bijeg od stvarnosti koji su njihov rezultat, temeljne su odrednice ovoga rada. Naime, priča započinje opisom djece koja se igraju u parku nasuprot kafića iz kojeg ih posmatra pripovjedač, radnik u tom kafiću, koji se nalazi u jednoj četvrti u nekom gradu, negdje u Njemačkoj, gdje većinom žive radnici migranti iz različitih zemalja. U ovoj priči, prije svega, govori se o hibridnosti, tranziciji identiteta, o bivanju na dva mjesta, i istovremeno nemogućnosti bivanja dijelom ni jednog od njih. Naravno, ovo nije isključivo povezano s prostorom, nego se može odnositi i na situacije, unutrašnja stanja osobe, te pitanje kako i gdje ta osoba vidi sebe. Likovi u ovoj priči doživljavaju migracije, kako u fizičkom, tako i u psihičkom smislu. Svi oni su na neki način u procjepu između dvije krajnosti, dva svijeta, i negdje i nigdje. U nemogućnosti da pronađu svoje mjesto, njeni likovi tragaju, griješe, posrću i ustaju u potrazi za boljim sutra. Oni koegzistiraju u međuprostoru i svi su u nekom stanju migracije, a to osjećanje i autorica, Menekşe Toprak, itekako dobro poznaje, jer i sama živi na relaciji Istanbul–Berlin.

Dakle, roditelji djece migrirali su iz matičnih zemalja na malo njemačko ostrvo i opisani su kao „problematična omladina koja kupuje i prodaje drogu, poteže za nožem u školskim dvorištima, otima džeparac od slabašnih učenika i udara profesore u školama” (Toprak, 2009: 90). Njihovo devijantno ponašanje tokom odrastanja „u getu u kojem su živjeli većinom iseljenici” (Toprak, 2009: 90) i odstupanje od društvenih normi nesumnjivo su utjecali i na psihofizičko zdravlje njih samih, a kasnije i njihove djece.

Samo preseljenje iz jednog društvenog okruženja u drugo, u kojem vladaju drugačija pravila, kod dezorijentiranog pojedinca izaziva otpor i tjera ga da stvara vlastita pravila koja su u suprotnosti sa normativima društva (usp. Martinjak/Odeljan 2016: 17). Budući da su živjeli od socijalne pomoći ili su se bavili lošim poslovima, što označava odsustvo društvene integracije, kako pojedinca tako i grupe, ne iznenađuje ni devijantno ponašanje koje ih karakterizira. Čitave generacije koje su migrirale iz matičnih zemalja zauzimaju marginalne pozicije u društvu i nerijetko su izložene stereotipiziranju i diskriminaciji. S tim u vezi „mi te *druge* (u kulturi) svodimo na *drugost*, fiksiramo i zamrzavamo njihove identitete, osnažujući na taj način binarni model mišljenja koji *drugost* svodi na razliku u kojoj se ogledaju normativne identitetske forme i obrasci što ih nameće upravo kultura” (Blagojević, 2010: 27).

Odrastanje u ovakvoj nepovoljnoj klimi u kojoj su u dobroj mjeri zanemarene i odgojne uloge za rezultat ima nezadovoljene dječije potrebe, te u ovoj priči ukazuje na roditelje koji svojoj djeci uskraćuju primarni cilj – osjećaj zadovoljstva, ljubavi i lijepih osjećanja. Prema Freudu svaki čovjek, pa tako i djeca, imaju urođeni nagon

1 Priča „Hayal Kahvesi”, prevedena je na srpski jezik pod naslovom „Kafe za maštanje” i objavljena je u časopisu *Beogradski književni časopis*, br. 46–47, 2017. godine (s turskog prevela Jelena Janković, 77–85). Prijevod u ovom radu pripada autoricama i napravljen je isključivo za potrebe ovog rada.

– energetski i motorički impuls da izbjegnemo bol i nezadovoljstvo, te postignu lijepa osjećanja, s tim što se pod ovim principom zadovoljstva ne misli na hedonističku koncepciju, već na redukciju. U prvoj psihoanalitičkoj teoriji nagoni su svrstani u dvije skupine: seksualni nagoni i nagoni ega (težnje neseksualne prirode koje se suprostavljaju seksualnim nagonima). Pod pojmom „seksualnost” u psihoanalizi se ne misli samo na pol, polne razlike i na reproduktivno ponašanje, već Freud termin seksualnost koristi u jednom širem smislu – „široko shvaćena reč 'ljubav', 'strast', ili 'Eros'” (Freud, 2006: 12). Dakle, „pojam uključuje kako onu čulnu, telesnu stranu seksualnog nagona, tako i onu 'višu', duševnu, duhovnu komponentu, sva nježna, prijateljska osjećanja, raznovrsna stremljenja za koja se koristi višesmislena reč 'ljubav'” (Freud, 2006: 12).

2. Bijeg u izmišljeni jezik

Socijalna nezrelost i nepoštivanje autoriteta neminovno nose sa sobom i emocionalnu nezrelost, što se potvrđuje i u slučaju odnosa roditelja prema djeci iz priče „Hayal Kahvesi”. Svojim društveno neprihvatljivim ponašanjem roditelji su u fokus medija doveli i svoju djecu.

Dan-dva do kraja školske godine, ovamo je došla prvo televizijska ekipa, zatim još jedna, a kasnije i štampani mediji zajedno s fotografima i nekoliko radijskih ekipa. Najprije su svi izdaleka posmatrali djecu koja su se igrala u parku. Da li zbog toga što nisu mogli pronaći ništa posebno ili možda zbog toga što nisu imali ovlaštenja da ih fotografišu, ni da razgovaraju s njima, samo su ih posmatrali, iako sam ja mislio da će ih fotografisati. Ali su, zato, svi, bez izuzetka, svratili u kafić. Prvo su, kao da su se dogovorili, naručili po jedan čaj ili kafu, a kasnije su me pitali kako mogu doći do roditelja ove djece [...] Također, svi su, bez izuzetka, željeli znati jesam li bio svjedok svađe i nasilja u ovim zgradama i jesu li se djeca mnogo svađala između sebe. Iz petnih žila sam se naprezao da saznam šta sve žele od porodica i zašto su ova djeca, odjednom postala fokus medija. Ona su bila djeca problematičnih mladih ljudi [...]. (Toprak, 2009: 90)

Odbrambeni mehanizam i bijeg u fantaziju i disocijaciju kod ove djece rezultirao je izmišljenim jezikom koji niko nije mogao razumjeti, pa čak ni njihovi roditelji.

Uzmimo da su svi došli s nekoliko riječi na maternjem jeziku na ovo ostrvo. S tim riječima osnovali su nov novcat zajednički jezik i uvrstili ga u vokabular. Arapski, hrvatski, kurdski, turski, poljski i ko će znati koji sve jezici su došli na ovo malo ostrvo, rame uz rame s njemačkim, pomiješali su ih jedan u drugi i sjedinili u jedan novi jezik koji će moći razumjeti samo oni. (Toprak, 2009: 89)

Međutim, ovaj nerazumljivi, izmišljeni jezik zasigurno je imao dublje značenje, te je za djecu predstavljao bijeg od stvarnosti i traume integracije u novo društveno okruženje.

Djeca su se međusobno savršeno razumjela, formirajući za sebe jedan mali, siguran svijet, i dok su komunicirali na tom izmišljenom jeziku izgledali su kao „da su se odrekli cijele svoje sudbine” (Toprak, 2009: 89), što predstavlja jedan od simptoma disocijacije – „isključiti svijest od stvarnosti i formirati novu ličnost” (Kovačević, 2020: 1). Budući da se disocijacija definira kao psihološki proces u kojem se od traumatskih iskustava osoba brani kognitivno i/ili emocionalno, to se u ovom slučaju potvrđuje upravo kroz jezik: „Ponekad, u ovom mom kutku, zgrade i one koji u njima žive vidim kao tek jednu osobu. Možda zbog toga što su jezici koji su preplavili zgrade [...] našavši ovdje, preobrazili u jedno zamršeno jezično klupko” (Toprak, 2009: 89).

Iz navedenog proizlazi da jezik upravo ima značenje nesvjesnog. Prema Jungu „jezik i 'stanovnici' nesvjesnog su arhetipovi i simboli, a sredstvo priopćavanja snovi” (Jung, 1987: 10). Također, i Freud je smatrao da nesvjesno ima odjek u snovima jer „tumačenje snova je put do spoznaje nesvjesnog u duševnom životu” (Freud, 2001: 6), i to ne samo u snovima, već da ono nesvjesno govori pomoću našeg govora i da se otkriva u jezičkim omaškama. Freud je smatrao da je jezik dvojna struktura jer „dok mi mislimo da govorimo ono što mislimo, često i nešto drugo dolazi do izražaja, čega mi nismo ni svjesni” (Freud, prema Lešić, 2005: 44). Naime, za njega nesvjesno nije jezik, nego ono što se manifestuje putem jezika.

U priči se nesvjesno manifestiralo putem jezika i putem fantazije, i to putem fantazije kod svih likova u priči, a putem jezika kod pripovjedača, djece i smeđokose djevojke. Djeca su nesvjesne sadržaje ispoljila upravo tim putem. Razumjela ih je jedino smeđokosa djevojka, dok je pripovjedač jednom čak upotrijebio njihov jezik, uprkos tome što ih često nije razumio. Shodno tome, možemo reći da su dijelili s njima iste ili slične nesvjesne sadržaje koji su preplavili svjesno.

Jezički nomadizam u slučaju ove djece podrazumijevao je dinamiku i transgresiju, što je njima, uslijed nepripadanja, otvorilo put simboličkoj akciji slobode. Determinirani nesavladivim okvirima izvana, djeca su iznutra, u svom mikrokosmosu, stvorila jedan zaseban i funkcionalan svijet.

3. Veza između migracije i psihičkog stanja likova

U priči se pojavljuje motiv djece koja, kako smo rekli, potječu iz migrantskih porodica koje su se doselile na malo njemačko ostrvo, i koja odrastaju u disfunkcionalnim porodicama, te s tim u vezi efekat ovog neujednačenog obračuna snaga (potiskivanje), odnosno neuspjeh ljubavi, prouzrokuje povlačenje *Ja* u samog sebe. To jeste, *Ja* migrira od roditelja, okoline, od neprijatnosti koja nastaje uslijed nedostatka ljubavi, privrženosti, i mogućnosti da *Ja* bude *Ja*. Dakle, mnoge stvari su drugačije u dobi kad se ne znaju „granice” koje uzrokuju migracije – uključujući jezik (usp. Ćelik, 2009). Ovo ukazuje na to da se ovaj komentar može shvatiti u doslovnom, ali i u prenesenom značenju. U doslovnom smislu, djeca su migrirala iz rodnog mjesta u Njemačku: „Arapski, hrvatski, kurdski, turski, poljski i ko će znati koji sve jezici su došli na ovo malo ostrvo, rame uz rame s njemačkim...” (Toprak, 2009: 89). Međutim, u prenesenom značenju, može se reći da su mnoge stvari drugačije

kada ne postoje pravila koja moramo slijediti, koja stječemo po rođenju i njima smo određeni, odnosno koja nam se sama „upisuju“:

Predstave koje dete stvara o sebi u stadijumu ogledala stvaraju sliku idealnih *Ja*, dok uporedo tokom učenja jezika nastupa simbolički poredak koji subjekta lišava autonomije. Čovek mora da govori da bi izrazio sebe, ali govoreći koristi reči koje ne potiču od njega, već iz sfere otuđujuće kulture (Burzynska/Markowski, 2009: 69).

Dakle, dijete usvaja vlastitu sliku u ogledalu, ne primjećujući da ono počiva na iluziji. Ono/*ego* vjeruje da je ono upravo to što vidi, međutim „verovati u *ja* znači verovati u privid. U fantazam. U tobožnju izvesnost, sopstvenog, nerazlučenog, ogledalnog lika. U efekat niza sukcesivnih narcističkih identifikacija” (Lacan, prema Jevremović, 2000: 27). Ono biva podsticano i verbalno i gestikulativno od strane okoline da se identifikuje sa slikom kao *ja*, što će reći da je *ja* od samog početka prožeto diskursom Drugog. Drugi, odnosno majka koja do osamnaestog mjeseca života djeteta predstavlja Realno, jer je zadovoljavala sve njegove potrebe, sada dijete uvodi u simbolični poredak. Međutim, kako majka ili bilo koji Drugi zbog svoje prirode označitelja nikada ne može upotpunosti zadovoljiti zahtjeve koji se prema njima artikulišu, a svaki zahtjev je „zahtev ljubavi” (Lacan, 1983: 265), dijete postavlja „pitanje Drugom (...) formulisano u obliku jednog: *Che vuoi? Šta hoćeš?*” (Lacan, 1983: 293). Šta hoćeš da bih dobio tvoju ljubav? Stoga je „čovekova želja – želja Drugog” (Lacan, 1983: 293). Da bismo se zaštitili od ove želje koja znači otuđenje potrebno je ograničenje 'zakon', to jeste pojava Trećeg/Oca. Treći služi kako bi dijete uspostavilo svoju želju i odvojilo se od majke tj. formiralo identitet identificirajući se s Ocem (zakoni, pravila, norme) odnosno simboličnim poretom, što predstavlja razrješenje Edipovog kompleksa. I kako ne bi bilo majčina „igračka” ostavljeno na milost i nemilost njene želje. „'Otac' ne mora biti baš otac djeteta, nego bilo koja osoba ili označitelj (npr. zanimanje, hobi) koji zaokuplja majčinu želju i olakšava pritisak na dijete” (Kovačević, 2010: 22). Nepostojanje Trećeg (najčešće oca) kao i narušeni odnos između Drugog (najčešće majke) i Trećeg (najčešće oca – slabić) vodi ka psihozi.

Psihotičar je vječito u poremećenom odnosu s Drugim. *Ja* je u vječitom rascjepu. Ono se sedimentuje još u prvobitnom obliku, kao i kasnije, tokom učenja jezika. Jer da bi se dijete izrazilo „koristi reči koje ne potiču od njega već iz sfere otuđujuće kulture [...] i postaje sam sebi stran” (Burzynska/Markowski, 2009: 69). Shodno tome, subjekat je prisiljen ne biti svoj, jer „ako je subjekat uhvaćen u radikalno spoljašnju mrežu označitelja, već je mrtav, raskomadani i podjeljen” (Žižek, 2002: 206). Mrtav, raskomadani i podjeljen znači da je „subjekat izgrađen na nedostatku, a taj nedostatak predstavlja nemogućnost pronalaženja najličnijeg *signifianta* za izražavanje samog sebe. Umesto toga progovara Jezik, odnosno *l'Autre*” (Burzynska/Markowski, 2009: 70). To jeste, djeca progovaraju na novom, za većinu nerazumljivom Jeziku, migrirajući od riječi iz sfere otuđujuće kulture, koristeći Simbolički Drugi

(*l'Autre*), pošto se, kako to pripovjedač navodi „oni razumiju s novim novcatim riječima koje su izmislili između sebe. Ponekad mislim da su se odrekli cijele svoje sudbine” (Toprak, 2009: 89). Naime, oni su se odrekli onoga što ih je zateklo pri samom dolasku na svijet i prisilno ih odredilo, odrekli su se simboličkog poretka i tako se približili Realnom, a „realno je traumatično jezgro u ljudskoj psihi koje slabi odnos sa stvarnošću. Tada nastaje efekat neobičnosti, stranosti i začudnosti” (Burzynska/Markowski, 2009: 71).

3.1. Trauma, jezik, pisanje, snovi

Približavanje Realnom, odnosno onome za šta nema riječi u jeziku, produkt je traume. Zbog toga, ono što oni govore mnogi ne razumiju, ali razumiju sami sebe, jer dijele iste traume i progovaraju istim Jezikom. Jedina osoba koja je razumjela jezik djece bila je mlada brineta: „Pogled joj se zaustavio na dječijem igralištu baš nasuprot kafića. Slušala je djecu i kao da je razumjela jezik koji su smislili između sebe. Mislim da sam u njenom pogledu vidio najprije izgubljenost, a potom tugu” (Toprak, 2009: 95).

Na osnovu ovoga može se reći da ona dijeli iste traume kao i djeca. Nakon što se prisjetila traume, „odmah je izvadila neku svesku iz tašne i počela pisati” (Toprak, 2009: 96). Izbjegavajući osjećaj neprijatnosti, nastojala je migrirati na način da se bavi pisanjem, jer kako i Lacan navodi „pisanje je pokušaj maskiranja traumatičnog jezgra pomoću identifikacije sa simboličkim književnim smislom” (Burzynska i Markowski, 2009: 72). No, mlada brineta nije jedina pribjegli književnosti, već slično čini i pripovjedač:

Primjetio sam kafić, ušao unutra i predao se tišini koja je obećavala mir. Zavalio sam se u jednu od fotelja i satima sam čitao novine, rješavao križaljku, prelistavao neku knjigu priča koja se nalazila na polici uz fotelju i koja je imala providne tanke listove, a čije su stranice zbog greške u štampi bile izmiješane, zatim sa čitao neku knjigu o politici koja je govorila o vojnom udaru osamdesetih godina u Republici Turskoj, potom knjigu recepata s maslinovim uljem, pripovijetku... (Toprak, 2009: 92)

Dakle, pripovjedač u sebi nosi neku bol, nešto od čega migrira, što se nazire na samom početku priče kad on, da bi izbjegao osjećaj neprijatnosti, izbjegava dati odgovor:

Neki su željeli znati i koliko ja imam djece i da li mi žena radi. Ponašao sam se prema njima uljudno koliko god sam mogao. Nisam im rekao da neću moći imati dijete i da sam se već dva puta ženio i razvodio, ali sam im, na izmišljenom jeziku djece, objasnio da sam samac. (Toprak, 2009: 92)

Izmišljeni jezik djece jeste Jezik kojim se prepoznamo, koji upotrebljavamo kad osjećamo neki nedostatak. Nedostatak pripovjedača (žena i potomstvo) i djece

(odsustvo privrženosti roditelja ili zanemarivanje) nije bio isti, zbog čega on kaže: „Često ih ne mogu razumjeti...” (Toprak, 2009: 89). Ali ono čemu su i jedni i drugi pribjegli bilo je identično, a to je Jezik ili *Drugi* (fr. *l'Autre*). Prema Lacanu *Drugi* (*l'Autre*) jeste „mesto” s kojeg se postavlja pitanje o mojoj želji, ’mesto’ na kojem sam prepoznat kao *Ja*” (Lacan, prema Burzynska/Markowski, 2009: 72).

Svi likovi u priči migriraju na mjesto gdje će se osjećati bolje, ili se barem tome nadaju. Usljed razočarenja što ljudi ne svraćaju u kafić za kojeg je vlasnik mislio „da je ono što daje šarm ovom mjestu sa svojom dekoracijom, ambijentom i knjigama koje se nalaze unutra i da će unijeti boju u živote ljudi koji žive u ovim zgradama” (Toprak, 2009: 91), on sve manje i manje dolazi u kafić. Po priči okoline, koja na taj način bježi od vlastitih života koji su „učmali, ravnodušni i bijedni” (Toprak, 2009: 93), on je, također, migrirao i otvorio „bar koji mu donosi novac na obalama Egejskog mora, i u tom bi baru uvečer tjerao svoju ljubavnicu Ruskinju ili Poljakinju da pleše, a noću bi je prodavao bogatim mušterijama čime je punio svoj džep” (Toprak, 2009: 92).

S druge strane, domaćice i nezaposleni muškarci „koji se nelagodno osjećaju zbog toga što žive od socijalne pomoći” (Toprak, 2009: 88), migriraju od takvog osjećaja i svog ustajalog života gledajući televiziju. Žele kafić u kome će pripovjedač ubaciti „sto za bilijar, stolove za igranje karti, bife u kojem se služi pivo, televizor s turskim kanalima, kanalima na kojima će se gledati utakmice...” (Toprak, 2009: 95). Djeca pribjegavaju igri, koriste izmišljeni Jezik, mlada brineta se bavi pisanjem, a pripovjedač prihvata posao u kafiću i sanjari. Sanjarenje predstavlja njegov bijeg, jer je ono „konzistentno, sukladno željama i žudnji subjekta, ovisi samo o njemu, ne trpi prigovore i lako se uređuje” (Hörisch, 2007: 191). U stvarnosti, njegov san bio je kafić u koji se želio i preseliti: „Govorim da ću ostaviti svoj jednosoban stan u kojem s komšijama dijelim toalet i kupatilo i da ću se preseliti u potpunosti ovdje, ali se sjetim da će se možda kasnije pojaviti vlasnik, pa od te misli odustanem.” (Toprak, 2009: 92)

Dakle, vlasnik predstavlja jednu vrstu prepreke da pripovjedač u potpunosti zauzme kafić. Zato ga i sanja kao nekog ko je zauzeo njegovo mjesto i prsa njegove majke koja su zimi topla, a ljeti hladna, baš kao i kafić koji ga ljeti štiti od vrućine, a zimi od hladnoće. Sanja ga kao nekog ko sanjari u bašti njegovog djetinjstva, u hladu žalosne vrbe koju je sada zamjenio kesten. Iz sna saznajemo za slabost i nepostojanje Trećeg u pripovjedačevom životu, što vodi ka psihozi u kojoj „ne postoji prožimanje između subjekta i Drugog, već je Drugi viđen kao neko ko se potpuno iz vani (spolja) konfrontira sa subjektom i hoće da zauzme njegovo mjesto” (Kovačević, 2010: 36), baš onako kako pripovjedač opisuje vlasnika kafića u svom snu:

U našoj je kući, ali ne u stanu zgrade u kojem živi sada moja ostarjela majka, već u bašti naše kuće, u mom djetinjstvu, pijucka čaj koji sam skuhao mušterijama. Sav se obukao k'o ja i zauzeo moje mjesto; u miru sanjari na sećiji ispod vrbe koja pravi hlad u našoj bašti. (Toprak, 2009: 93)

Njegov užitek da zauzme kafić ostaje neispunjen, a njegova želja biva potisnuta u nesvjesno, što se odrazilo kroz san, jer „prelazak skrivenih misli iz sfere nesvesnog u svest je san” (Burzynska/Markowski, 2009: 61). Otuda i naziv priče „Hayal Kahvesi” odnosno, u prijevodu „Kafić iz snova”. Na osnovu toga možemo reći da djetinjstvo predstavlja metaforu za psihu, dok kuća simbolizira svijest, a bašta u kojoj se sanjari metafora je za nesvjesno.

3.2. Majka – Realni Drugi i odsustvo Trećeg

Također, radijska emisija *Arkası yarın (Nastavak sutra)* prema Jungu mogla bi se definirati kao „ostatak prvobitne kulture ili kolektivnog *a priori* individualne *psyche*” (Burzynska/Markowski, 2009: 66), a s druge strane prema Lacanu ona bi mogla biti metafora za „*Stvar/objets petit a*, odnosno ‘objekti malo a’ koji su raspršeni ostaci nedosežnog realnog na koje cilja uživanje. Žudimo za uživanjem koje uvijek iznova izmiče” (Hörisch, 2007: 192). *Stvar*, baš kao i san pripovjedača, podseća na Freudov ‘pupak sna’ koji stvara značenje, ali im je nedostižan.

Uskoro je majka pojačala zvuk prigušenog radija koji je uvijek bio upaljen. Jedna od emisija *Nastavak sutra* koja se svaki dan emitira u epizodama koje se završavaju u najzanimljivijem momentu je počela. Možda, ne razumije sve lako, kao što može emisiju *U našem vrtu*. Ali on misli da je zakoračio u svijet odraslih i da se ljubav i intriga nalaze tamo. Ako neke stvari propušta i ne može u potpunosti razumjeti, osluškuje glumce stranih imena, misteriozne glasove koji dolaze iz drevnih vremena i dalekih zemalja i uranja u svijet mašte. Nešto strano istovremeno pripada i nama. (Toprak, 2009: 94)

Iz sna saznajemo za slabost i nepostojanje Trećeg, tj. oca, u pripovjedačevom životu, jer kako saznajemo iz priče njegov otac je umro od „dva pucnja koja su ga stigla dok je kroz kapiju ulazio u baštu” (Toprak, 2009: 96). Ovo možemo shvatiti u doslovnom smislu, pretpostavljajući da se radilo o ratu koji pripovjedača i njegovu majku navodi na iseljenje u drugu zemlju, ali i na način da je nastradao od dva pucnja Simboličkog poretka/glavne ulice, jer se nije nosio sa svojom funkcijom – funkcijom Oca. Zbog toga, njegova sjena (zaštita) jednaka je sjeni žalosne vrbe koja izgleda jadno, povijeno i nejak. Ona se povezuje sa smrću, nalazi se na grobljima i simbolizira žalost i bol. Shodno tome, pripovjedač ostaje u sjeni majke.

Majka iznosi zašećerenu limunadu na sto, koja na površini nekada ima cimet, a nekada list nane. Zašećerena limunada aludira na odbrambeni mehanizam, racionalizaciju – ‘slatki limun’ gdje se negativno iskustvo ili sjećanje argumentuje tako da ono postane prihvatljivo za pojedinca” (Repišta, 2016: 28). Zbog toga ona, nakon što je donijela veoma zašećerenu limunadu, kaže: „Ne brini, ništa ti se neće dogoditi; ova bašta, ovo drvo i ovaj hlad naše su skrovište” (Toprak, 2009: 94).

Pripovjedaču majka savjetuje da se ne brine, jer će mu to drvo i sjena pomoći u procesu „psihičkog sazrevanja i transformacije [...] i samoostvarenja i ocelotvorenja ličnosti” (Hark, 1998: 62). Dakle, ona insistira da se on ne brine zbog nezavidne situacije u kojoj se nalazi, zbog nekog oca, zbog njegove slabe, jadne zaštite i zbog

njegovog nepostojanja. A Majka – Realni Drugi, realno je „napuklina unutar same simboličke mreže” (Žižek, prema Milanko, 2011: 412), koja se opire hvatanju. Za Lacana Realni Drugi jeste „rupa, rez, rascjep koji je sastavni dio nekog manjka” (Lacan, 1986: 163), a koji je „uveden tek simbolizacijom” (Žižek, 2002: 229). Upravo zato, zbog Simboličnog poretka nikad u potpunosti ne možemo dobiti željeni objekat. Međutim, da bismo stekli privid da ga imamo, tj. ono što će nam dati ljubav za kojom tragamo, migriramo iz Simboličkog poretka u Imaginarno, putem fantazije, poput likova u priči. Gledajući u „pravcu ispunjenja, uočavamo da sam objekat koji želimo zuri u nas” (Repišta, 2016: 70), što nas „iznenađuje i tjera na sram” (Lacan, 1986: 92), baš zato što smo u stanju buke, disharmonije. „Taj pogled koji susrećemo nije nikakav viđen pogled, već zapravo pogled koji smo zamislili na polju Drugog” (Lacan, 1986: 92). Realni Drugi (Majka) je ono o čemu su osim pripovjedača, s vremena na vrijeme, sanjara i djeca iz ove priče. Dakle, majka u priči ima dvojako značenje. Može označavati majku u doslovnom smislu i u prenesenom kao Majku – Realnog Drugog.

Kako se približio Majci, tako je i Majka „pojačala zvuk prigušenog radija koji je uvijek bio upaljen. Jedna od emisija *Nastavak sutra* [...] je počela.” (Toprak, 2009: 94). I sama navedena emisija ima značenje „ostataka prvobitne kulture (...) i *a priori* kolektivne psihe” (Jung, 1995: 162–164), jer se navodi da on sluša „misteriozne glasove koji dolaze iz drevnih vremena i dalekih zemalja i uranja u svijet mašte” (Toprak, 2009: 94). Jung će ove pojmove „uporediti sa gnostičkim pojmom plerome – božanstvom” (Jung, prema Burzynska/Markowski, 2009: 66), budući da „arhetip stvara simbolizam koji je uvek karakterisao i izražavao božanstvo” (Jung, 1995: 395).

Slušanje emisije, a poslije sanjarenje, dovode do osjećaja kojem zapravo svi likovi u priči teže, ali ga svi ne postižu, jer ne sanjare o istom. Shodno tome, jedni ostaju u neskladu, dok drugi postižu harmoniju organizma uskladivši svoju frekvenciju s božanskom, što vodi vječnom užitku – užitku koji nikada ne prestaje.

4. Zaključak

U radu koji se bavi pitanjem migracijama i njihovom povezanošću s psihičkim stanjem likova u priči „Hayal Kahvesi”, odnosno „Kafić iz snova”, došlo se do zaključka da su migracije likova u uzročno-posljedičnoj vezi s njihovim psihičkim stanjem. Naime, migracije nastaju usljed nekog nedostatka (ljubavi). Taj nedostatak prouzrokuje neprijatan osjećaj ili čak psihički poremećaj od kojeg se bježi. Likovi bježe tamo gdje smatraju da će se osjećati bolje ili barem se tome nadaju. Ukoliko se ni tamo ne osjećaju dobro, začarani krug migriranja iz jedne tačke u drugu se nastavlja. Za sve likove zajednička poveznica jeste sanjarenje kao migracija. Svi likovi sanjare o nečemu, odnosno „migriraju” fantaziranjem o različitim stvarima, i na taj način traže utočište od negativne emocije. Osim sanjarenja, način izbjegavanja neprijatnog osjećaja, bilo je i slušanje emisije *Nastavak sutra* koja predstavlja misteriozne glasove iz drevnih vremena, što slušateljima omogućava da urone u svijet mašte. Nepovoljna klima odrastanja svih likova u priči, kao i nejednak odnos snaga, utječe na njihovo psihičko stanje, pa oni, koristeći fantaziju i disocijaciju, bjesomučno tragaju za željenim ciljem. Na tom tragu, djeca iz priče izmislila su

jedan sasvim novi jezik, koji niko drugi nije razumio, što je značilo da su oni, usljed traume, aktivirali odbrambeni mehanizam, kojim su pokušali napraviti ravnotežu između instinktivnih zahtjeva i percepcije vanjske realnosti. Ukoliko *ja* nije u stanju da odgovori na te zahtjeve koji mogu da djeluju kao trauma, onda to bespomoćno *ja* pribjegava odbrambenom mehanizmu (fantaziji), brani se migracijom to jeste bjekstvom – disocijacijom, kao što i jeste slučaj kod likova u priči „Hayal Kahvesi”. Izmišljeni jezik djece koji je nastao miješanjem riječi njihovih maternjih jezika sa njemačkim govori u prilog činjenici da su ona, usljed traume, težila ka tome da isključe svijest od stvarnosti i da formiraju nove ličnosti kako bi se na taj način odbranila od negativnih emocija.

Literatura

- Blagojević, J. (2010). Kulture koje dolaze – drugi i kultura. U J. Kodrnja, S. Savić, S. Slapšak (ur.), *Kultura, drugi, žene* (str. 25–39). Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Plejada d.o.o.
- Burzyńska, A., Markowski, M. P. (2009). *Književne teorije XX veka* (I. Đokić-Saunderson, prev.). Beograd: Službeni glasnik.
- Çelik, B. (2009). Menekşe Toprak'tan yurtsuzluk üzerine öyküler. *Virgöl, Aylık Kitap ve Eleştiri Dergisi*, 128, 125–138.
- Freud, S. (2001). *Tumačenje snova* (V. Mihavec, prev.). Zagreb: Stari Grad.
- Freud, S. (2006). *Kompletan uvod u psihoanalizu* (B. Lorenc, N. Volf, T. Bekić, prev.). Podgorica: Nova knjiga.
- Hark, H. (1998). *Leksikon osnovnih jungovskih pojmova*. Beograd: Dereta.
- Jevremović, P. (2000). *Lakan i psihoanaliza*. Beograd: Plato.
- Jung, C. G. (1987). *Čovjek i njegovi simboli* (M. Salečić, I. Salečić, prev.). Zagreb: Mladost.
- Jung, K. G. (1995). *Sećanja, snovi, razmišljanja* (D. Opačić-Kostić, prev.). Beograd: Atos.
- Kovačević, F. (2010). *Lakan u Podgorici*. Podgorica: Centar za građansko obrazovanje.
- Lacan, J. (1983). *Spisi* (R. Kordić, D. Mijović, F. Mijović, prev.). Beograd: Prosveta.
- Lacan, J. (1986). *Četiri temeljna pojma psihoanalize*. Zagreb: Naprijed.
- Lacan, J. (1988). *Freud's Papers on Technique* (J. Forrester, trans.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lešić, Z. (2005). *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo Publishing.
- Martinjak, D., Odeljan, R. (2016). *Etiološki i fenomenološki čimbenici maloljetničke delinkvencije*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
- Milanko, A. (2011). Poredak Realnog u lakanovskoj psihoanalizi. *Filozofska istraživanja*, 122(31), 407–416.
- Repišti, S. (2016). *Psihologija ličnosti*. Podgorica: Selman Repišti.
- Žižek, S. (2002). *Sublimni objekt ideologije* (N. Jovanović, prev.). Zagreb: Arzkin.

Izvor

Toprak, M. (2009), *Hangi Dildedir Aşk*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Melinda M. Botalić
Amina N. Isić

Summary

THE INFLUENCE OF MIGRATION ON THE MAIN CHARACTERS IN THE SHORT STORY “HAYAL KAHVESI” BY THE TURKISH AUTHOR MENEKŞA TOPRAK – A PSYCHOANALYTICAL APPROACH

The paper deals with the question of the influence of migration on the characters' psychological state in the story “Hayal Kahvesi.” Using psychoanalysis, we will focus on dreams, which, according to Freud, are the royal road to the unconscious. In this story, dreams, along with the abundantly used symbolism, are undoubtedly related to migration. The unconscious, which according to Lacan represents an immensely large and intricate network that encompasses people and is embedded in them, represents the image of language, which we will show in this paper through the image of children who use an invented language to turn off consciousness and escape from trauma. The position of the *other*, in this case the children and parents who migrated from their home countries to a small German island, opens up the possibility of insight into the problems they face, which we will try to support with relevant psychoanalytic theories. Due to the absence of integration into the social community, a disoriented individual is prone to deviant behavior, and this is reflected in the examples of the heroes of this short story. Facing the question of personal and collective identity of the characters as a consequence of migration is one of the cornerstones of this work.

Key words:

psychoanalysis, identity, *others*, migration, Menekşe Toprak